

THA Domhnall MacPhàil, mar a theireadh e fhéin “air chluainidh.” Aig deireadh an Dámhair, leig e dheth a dhreuchd mar Fhear Deilbhe na h-Airde Tuath fo sgiath a’ Chomuinn Ghàidhealaich, agus dh’fhàg e a bheannachd aig teaghlach mór Chomuinn na h-Oigridh air feadh Albann uile.

Rugadh Domhnall ann an Dail-mhàili anns a’ bhliadhna 1885. Bha athair ‘na ghreusaiche anns a’ chlachan sin, agus cha b’ann gun deuchainn ‘s gun shaothair a thug e a dheichnear cloinne gu ìre cosnaidh. Ach chaidh aige air co-dhiùbh, agus anns an tigh bheag thughaidh ud dh’ionnsaich iad ciall nan trì faclan a tha air a bhith ‘nan suaicheantas aig Domhnall fad a bheatha—tùr, toinise agus tuigse. Ach cha b’e greusaiche a mhàin a bha anns a’ bhraisiche. Bha Calum Caimbeul MacPhàil ‘na bhàrd agus ‘na fhear Gàidhlig iomraiteach, agus chan eil teagamh nach e sin a dh’altruim gaol na càinaine ‘na mhac.

An uair a bha Domhnall ceithir bliadhna deug a dh’aois, chaidh a chur air ceann dà sgoile ann an Siorrachd Earra Ghàidheal—sgoil na Creige Duibhe ann an Gleann Comhann, agus sgoil an t-Sraoin Mhóir. B’e sin làithean cho sona ‘s a chuir Domhnall MacPhàil seachad riamh, agus tha iad beò fhathast a fhuaire dà losaindear bhuaithe mar cheud duais airson na deuchainn ràitheil.

An uair a bha e fichead bliadhna, dh’fhàg MacPhàil an dà sgoil sin, agus chaidh e gu a chosnadh ann an Glaschu far an do chùin *Clyde Navigation Trust* ann an dreuchd e fad chòig bliadhna. An déidh sin, chaidh e dh’obair chun nan docaichean agus bha e ann an sin gus an do chuir staid na Rìoghachd crìoch air an obair ann an 1919.

Fad nam bliadhnachan sin, cha b’e obair latha agus òl feasgair a bha fa-near do Dhomhnall. Bha e daonnan ri saothair as leth na Gàidhlig, agus ann an 1908 chaidh e chun a’ cheud Mhòid aig an robh e riamh. Bha sin ann am Baile Bhòid. (Am bliadhna fhéin, ghabh e soiridh leis a’ Chomuinn Ghàidhealach aig a’ Mhòd anns an dearbh bhaile). Bha e aig a’ cheud Mhòd ud mar bhall de Cheòlraidh Ghàidhlig Ghlaschu—an G. G.—agus tha cuimhne aige fhathast air mar a sheinn iad anns a’ chomh-fharpuis. ‘S beag an t-iongnadh ged a bhitheadh, oir thàinig am mullach canabbais a bh’air an t-seann chaisteal mu’n claiginn le cudthrom an uisge, agus stiùir Uilleam Armstrong a’ choisir le aon làimh fhad ‘s a bha e a’ cumail a’ mhullaich an àird leis an làimh eile!

Rè nam bliadhnachan sin cuideachd, bha Domhnall daonnan an sàs ann an dealbh-chluichean Gàidhlig, agus a’ dèanamh deagh ainm dha fhéin anns an obair. Agus bha e ris an t-suirghe! Ann an 1916 phòs e Seònaid NicEachainn—a’ chéile chaomh a tha r’a ghalainn fhathast.

Dh’fhàg Domhnall Glaschu ann an 1919 agus chaidh e an ceann gnothaich air a shiuc fhéin, ach bha a chridhe anns a’ Ghàidhlig, agus ann an 1932 chaidh e chun a’ Chomuinn Ghàidhealaich. B’ann dà bhliadhna an déidh sin, a chaidh e fhéin agus Seòras Gallda do’n Chuimrigh far an do dhùisgeadh am macmèanma an uair a chunnaic iad Cuimrich òga ann an campaichean ag altachadh agus a’ bruidhinn an càinain. ‘Nan suidhe còmhla ann am pàirc ann an Caernarvon aon fheasgar, bhòidich an dithis Ghàidheal gun cuireadh iad Campa Chomuinn na h-Oigridh air chois aig an tigh. Rinn iad sin.

Aig a’ cheud champa ann am Port Sonachan, lorg Domhnall MacPhàil a phrìomh shonas—an sonas a leanas e fad a bheatha fhads a bhios gille no caileag bheag faisg a mhìle dhà. Saoil cia meud a leughas an duilleag so nach do sheas, uair no uaireigin, mu choinneamh MhicPhàil ann an rùm sgoile, ag ràdh “Tha mise a’ gealltainn gum bi mi na mo shàr Ghàidheal cho fad ‘s as beò mi?”

Bliadhna an déidh bliadhna, shiubhail Domhnall fad is leud na Gàidhealtachd, ann an *Carnegie*, a’ brosnachadh agus a’ misneachadh cloinne—deich mìle fichead mìle ‘s a’ bhliadhna, agus cha do dh’fhàilig *Carnegie* riamh!

Mu dheireadh thall, tha Domhnall a’ dol a ghabhail na h-analach a thoill e. Ach fhad ‘s a bhios cothrom nan cas aige, bithidh e fhathast a’ stri as leth na Gàidhlig. Agus ma bhios campa cloinne far an ruig e air, is neònach gum fuirich Domhnall air falbh. Be’n call nam fuiricheadh—am fear aig am bheil mar aobhar uail nach do dh’èirich an sgiorrag bu lugha do leanabh a bha riamh an urra ris.